

DROBNOSTI

Poznámky k dějinám obnovy polenského hradu a zámku v meziválečném období

Mezi významné památky dnešního okresu Jihlava patří areál hradu v Polné, zapsaný v seznamu nemovitých kulturních památek pod rejstříkovým číslem 5073. Jeho zachování umožnila obětavá činnost polenských občanů, kteří se státní podporou v meziválečném období provedli památkovou obnovu hradu pro účely místního vlastivědného musea. Ostatně i dnes probíhající rekonstrukční práce umožňuje účinná podpora Ministerstva kultury ČR v rámci tzv. Programu záchrany architektonického dědictví.

Polná, kdysi středisko samostatného panství, se v důsledku pobělohorských konfiskací stala součástí rozsáhlého dietrichsteinského dominia. Když byl v roce 1645 při švédském vpádu polenský zámek vypálen, nová vrchnost sídlící jinde neprojevila dostatečný zájem o jeho obnovu. Proces chátrání se nezastavil ani v 19. století, kdy po smrti knížete Josefa Dietrichsteina v roce 1858 polensko-přibyslavské panství přešlo do rukou jeho dcery Klotildy Clam - Gallasové a později Eduardy Khevenhüllerové a Klotildy Festeticové.¹ Hradní palác byl provisorně zabezpečen položením šindelové krytiny a zazděním okenních otvorů proti povětrnostním vlivům, zatímco ostatní budovy byly utilitárně využity.

Krátce po vzniku republiky na zprávy o připravovaném zestátnění velkých pozemkových majetků reagoval předseda Spolku Městského musea v Polné (dále SMM) učitel Břetislav Rérych, jenž se iniciativně dotázal sekčního šéfa Ministerstva školství a národní osvěty (dále MŠANO) PhDr. Zdeňka Wirtha na možnost převzetí hradu.² Teprve po vyjasnění poměrů v únoru 1921 SMM a tělocvičná jednota Sokol Polná (dále SP) podaly oficiální žádost o koupi polenského hradu s cílem "zachování této rozpadající se, avšak pro historii a ráz města význačné ruiny a postupného upravnování zříceniny v museum a na umístění nynějších sbírek musejních", kterou doporučil i Státní památkový úřad v Praze (dále SPÚ). Po zdlouhavém a poněkud obtížném vyjednávání se zástupci velkostatku byla kupní smlouva podepsána. Protože však polensko-přibyslavské panství podléhalo při pozemkové reformě záboru podle ustanovení § 7 zákona č. 215/1919 Sb. ve znění pozdějších předpisů, musela být kupní smlouva schválena Státním pozemkovým úřadem. Potřebnou pomoc při této jinak zdlouhavé proceduře prokázal zaměstnanec tohoto úřadu polenský rodák ing. Rudolf Gilbert, jenž svými intervencemi docílil nejen urychleného schválení smlouvy, ale rovněž prominutí předepsané dávky z hodnoty propuštěné nemovitosti.

4. června 1922 se SMM jako novoapečený vlastník památky obrátil na SPÚ se žádostí

o odbornou konzultaci při stanovení programu obnovy. Posudek architekta J. K. Říhy, který 18. června 1922 navštívil Polnou, upozorňoval na celkově zchátralý stav budov, zejména hradního paláce, jenž se nacházel polozřícený provisorně zastřešen pultovou střechou. Přesto Říha uvítal iniciativu polenských občanů a zdůraznil, že zamýšlenou rekonstrukcí hradu pro musejní účely se "mrtvá" památka stane památkou živou, znovu začleněnou novou funkcí do života města. Po odborné stránce Říha doporučil před zahájením obnovených prací provést důkladnou konservaci památky, opravit poškozenou střechu, vyklidit interiér paláce a provést jeho statické zabezpečení. V říjnu 1922 MŠANO poskytlo subvenci ve výši 10.000 Kč na zabezpečení polenského hradu s podmínkou, že všechny práce budou provedeny podle programu zpracovaného SPÚ a v dohodě s ním. Subvence byla však vyplacena až v prosinci 1923 po dokončení prací, jejich kolaudaci zástupci SPÚ a přezkoušení celkového vyúčtování.³ V roce 1924 obdržel SMM druhou státní subvenci ve výši 15.000 Kč, zčásti určenou na konservaci maleb Kunštátské síně akademickým malířem Duchkem. Odborní pracovníci SPÚ sledovali průběh stavebních prací a uplatňovali své připomínky. V roce 1926 se vyslovili proti zřízení imitovaných křížových kleneb v tzv. krbové síni, doporučili zřídit prostý trámový strop se záklopem ze dřeva napuštěného borovou fermeží a vytkli výboru SMM snahu doplňovat chybějící části ornamentálních maleb v Kunštátské síni. V souvislosti se zahájením další etapy obnovných prací obdržel SMM v březnu 1926 třetí subvenci ve výši 15.000 Kč, vyúčtovanou na zřízení nové topinkové dlažby nad trámovými stropy vstupní a Kunštátské síně a zajištění stěn tzv. hladomorny. Romantisující hlediska malebnosti se uplatnila při presentaci historických prvků, ať už se jednalo o nálezy objevené při rekonstrukci, nebo ostění, portály a další kamenné fragmenty přenesené při devastaci hradu do polenských domů, které byly nově osazeny bez důkladnějšího stavebně-historického průzkumu.⁴ Ústředním ideovým prostorem hradu se stala tzv. Kunštátská síň, která spolu s tzv. Hradeckým a Pirknštejnským sálem ve starém paláci tvořila jádro musejní expozice,

zpřístupněné veřejnosti v září 1926. Ve 30. letech bylo při výměně střechy nad hlavním palácem rozšířeno podkroví, využitě od roku 1933 rovněž k musejním účelům. Z hlediska zásady autenticity památek je rovněž diskutabilní přístavba jižního křídla paláce, provedená podle návrhu pražského stavitele ing. Jiřího Michálka, s novotvarem zdobného průčelního štítu. Provedení dalších úprav, především přístavby patra nad severním traktem, přerušila smrt aktivního předsedy SMM Břetislava Rérycha a druhá světová válka.

Samostatnou kapitolu tvoří úsilí o obnovu barokních budov areálu, tzv. zámku, jenž na základě kupní smlouvy připadl do vlastnictví SP. Údržba rozsáhlých prostor, které byly minimálně využívány, překračovala finanční možnosti tělocvičné jednoty. Ve výboru se vážně uvažovalo o přenechání zámku armádě nebo jiné státní organizaci a stavbě nové sokolovny se cvičišťem na místě vypuštěného rybníka Školáku. Teprve v roce 1936 po přehodnocení těchto plánů se začalo opět jednat o obnově zámku. SPÚ požadoval před zahájením stavebních prací podrobné zaměření objektu, jehož výsledky měly sloužit jako východisko ke zpracování projektu adaptace. Zároveň zpracoval metodické pokyny pro provádění běžné údržby, doporučující vyspravení střechy starými taškami, postupné vysoušení zdiva zbudováním vzdušných kanálků a vodotěsného rigolu pro rychlý odtok povrchové vody. SP uvažoval o optimálním využití budov pro celoroční provoz jednoty místo dosavadního pronájmu sálu hotelu "U Slovana". Prvním krokem se měla stát adaptace zámeckého rondelu pro sokolský biograf, která však ve svém důsledku vedla k vyčerpání finančních zdrojů Sokola a nepřímo zpomalila postup dalších prací. Mimo to se výbor SP ohradil proti intervencím SPÚ a odmítal diskutovat o vnitřním uspořádání prostor. Zaujetí postojů uznávajících zájmy památkové péče ovlivnila nečekaná živelní událost. 12. 8. 1939 večer udeřil blesk do zámecké věže a zapálil její střechu, s níž shořela i na ní umístěná plechová koule se starými pamětními dokumenty. Díky zahájenému jednání o subvenci se pracovníkům SPÚ podařilo zamezit purisujícímu pokusu obnovit věž v "původním" gotickém tvaru, stejně jako snahám využít odkazu to-

vámíka Pojmanna ke zřízení kolumbaria v podstřeší zámku. V srpnu 1939 podal zprávu o obnově polenského zámku konservátor Ferdinand Pochobradský z Chrudimi, jenž se jako zástupce Svazu československých museí účastnil jednání o převzetí sbírek SMM do obecního majetku. V záležitosti požárem poškozené věže Pochobradský uvažoval kromě obnovy jehlancové střechy o alternativním řešení střechy valbové s náměty a požadoval použít jako střešní krytinu místo plechu památkově vhodnější šindel. Ukázkou zodpovědného přístupu konservátora představuje jeho korespondence s továrníkem Slavíkem z Hrochova Týnce, jenž se nakonec uvolil věnovat množství šindelu potřebné pro opravu věže. Architekt Jaroslav Fidra, který prováděl zaměření zámku, zpracoval skicy studie novostavby sokolovny. Proti původnímu záměru upravit střední zámecký trakt pro tělocvičnu, který by vedl k zásahům do autentického barokního zdiva, Fidra navrhl sokolovnu jako moderní přístavbu spojenou volně s plochou sokolského cvičiště. Práce nad projektem odsunula druhá světová válka a později i komunisty prováděné sjednocení tělovýchovy. Hmota zámku však bohužel nezůstala ušetřena pozdějších nevhodných zásahů, které deformovaly vypovídací hodnotu této kulturní památky.

Specifickým rysem obnovy polenského hradu byla mimořádně vysoká angažovanost místních občanů, kteří práce zajišťovali buď vůbec nezištně, nebo za režijní ceny a umožnili tak podstatné snížení stavebního rozpočtu. Této skutečnosti si bylo vědomo i MŠANO, které zejména v počátečním období, než vlivem hospodářské krise došlo k restriktivním zásahům do jeho rozpočtu, poskytovalo vyplácením státních subvencí účinnou materiální i morální pomoc. Čerpání prostředků státního rozpočtu zároveň při absenci právních předpisů upravujících oblast ochrany památek vytvářelo efektivní nástroj k prosazování zájmů památkové péče, formulovaných pracovníky SPÚ a MŠANO. Tato ingerence podložená ekonomickými stimuly bývala sice leckdy chápána jako nutné zlo, neboť nadšení místní pracovníci usilovali o vlastní koncepci restituace hradu, ocitající se mnohdy v rozporu s názory odborných pracovníků.⁵ Avšak díky nale-

zení konsensu polenský hrad spolu s hradem na Kůnětické Hoře představoval ve své době významný úspěch ochrany památek v tehdejší východočeském regionu.⁶

Poznámky

- 1 Marie ZAORALOVÁ, *Velkostatek Polná - Příbyslav a Pohled, jeho historický a správní vývoj a dějiny jeho archivu*, Sborník archivních prací, 1977, s. 143 ad.
- 2 Odpověď na tuto otázku z ministerstva vhodně ilustruje poměry po převratu: "Hradem a celým polenským panstvím bude disponovati výhradně úřad pro reformu půdy, který se právě zřizuje. Až bude zřízen, což jistě bude oznámeno v novinách, nechť podá obec a SMM žádost, přesně doloženou a odůvodněnou tomuto úřadu. Veliké naděje ovšem nesmíte si dělati, poněvadž reforma půdy nebude prováděna tak překotně jak se myslí a poněvadž všechen majetek bude stát musiti koupiti od majitele. Uznáte, že do prvé řady půjdou otázky jiné, nežli hrady a potřeby musejní, a že úřad bude-li tak složen, jak dosud politická linie ukazuje, bude míti vůbec jiné zájmy, než my, ale za pokus to stojí". Státní ústřední archiv Praha, fond Ministerstvo školství 1918 - 1949, spis MŠANO čj. 3.101 ze 4. 7. 1919.
- 3 MŠANO povolilo rozhodnutím čj. 89.994/1922 z 26. září 1922 subvenci ve výši 10.000 Kč, rozhodnutím čj. 128.991/24 ze 7. listopadu 1924 "v uznání nezištné činnosti Spolku" mimořádnou dodatečnou subvenci za práce provedené v roce 1923 ve výši 5.000 Kč a subvenci ve výši 10.000 Kč, rozhodnutím čj. 27.508/26 z 25. března 1926 subvenci ve výši 15.000 Kč, rozhodnutím čj. 37.554/27 z 6. dubna 1927 subvenci 10.000 Kč a rozhodnutím čj. 49.784/28 z 21. května 1928 subvenci ve výši 5.000 Kč. K subvenční činnosti ministerstva obecně viz Marek KREJČÍ, *Poznámky k vývoji financování obnovy památek*, Zprávy památkové péče LV, 1995, č. 7, s. 265 ad.
- 4 "Při tom Spolek městského musea, kde bylo možno, získával v Polné zpět ostění, dveře, kameny, bezpochyby ze zámku pocházející, jako právě u portálu, potom gotické kameny z radnice. Z polenské radnice jsou získány dvě gotické růžice, ze splavu a z jednotlivých domů z panského dvora jsou konsoly, ostění, části portálu, oken a dveří hradu." (Břetislav RÉRYCH, *Bývalá zřícenina polenského hradu, nyní museum*, Vlastivědný sborník východočeský IV, 1929, s. 73.) V roce 1922 požádal

SMM Městský úřad v Polné o věnování kamenného sloupu ze sloupořadí zámeckých pavlačí, který byl vsazen do dolní kašny na Sezimově náměstí (archiv Musea Vysočiny v Jihlavě, pobočka Polná).

5 Tento despekt lze zachytit např. ve vzájemné korespondenci Karla Ladislava Klusáčka a Břetislava Rérycha. V dopisech z roku 1923 Klusáček píše: "Kdybych byl s Tebou, pustil bych se do restaurace rytířské síně. Postavil bych totiž alespoň tu jednu přičku, opadanou omítku znovu nahodil a za pomoci nějakého malíře pokojů vyspravil to černé a zelené malování. Také arkýř by se mohl oškrábat a podle potřeby doplnit. S pány konservátory o tom mluvit dříve než to bude hotovo by se nedoporučovalo, protože by byli toho mínění, že se nesmí na nic sáhnout. A to ovšem nejde." ... "Wirtha ani moc nezvi. Oni ti pánové nemají vždycky správný úsudek ani pokyny poskytují dosti odbornické, ale zpravidla požadují, aby jejich náhledy byly plně respektovány, neboť 'komu dal pámbůh úřad, tomu dal i rozum'." ... "Tedy konečně se ta kollaudace předce odbyla a bez nesnází. No to Ti gratuluji! A peníze máš také. Rád bych, abys s těmi pány sice dobře vycházel, ale ve všem poslouchat jich nesmíš." (archiv MV v Jihlavě, pobočka Polná).

6 Při psaní článku bylo využito archivních materiálů fondu Ministerstvo školství 1918 - 1949, uložených ve Státním ústředním archivu v Praze. Za laskavou pomoc při studiu dokumentů z archivu bývalého Spolku Městského musea v Polné děkuji vedoucí polenské pobočky Musea Vysočiny v Jihlavě M. Vomelové.

Marek Krejčí

Několik poznámek k rekonstrukci kaple sv. Jana Nepomuckého v Plandrech u Jihlavy

V roce 1988-1989 probíhala rekonstrukce celého objektu kaple včetně restaurování vnitřní fresky Apoteóza sv. Jana Nepomuckého. Stavební práce prováděl tehdy podnik

Drustav v Jihlavě, obnovu a záchranu fresky brněnský restaurátor M. Král.

Při rekonstrukci byl z vnější fasády odstraněn nápis RENOVATUM.A.MDCCCXXVI a řada drobných ozdob (mušlí). Nebyly dokončeny hlavice pilastrů, šambrány kolem oken a detaily hlavního průčelí. Veškeré rokokové mříže v oknech byly nahrazeny novými, které zhotovilo Družstvo uměleckých řemesel v Jihlavě. Dokončeny nebyly ani stavební úpravy obvodové zdi s pěti kapličkami a vstupní branou.

Při opravě vnější fasády byly odstraněny všechny omítky včetně barevných nátěrů. Jako původní byla odkryta žlutá, následovaly bílé, při opravě v roce 1826 byla použita bledě modrá a bílá a pak už jen několik bílých přemalob. Přesto bylo rozhodnuto novou kapli opatřit nátěrem šedivým (holubí šed'), který je na fasádě dosud.

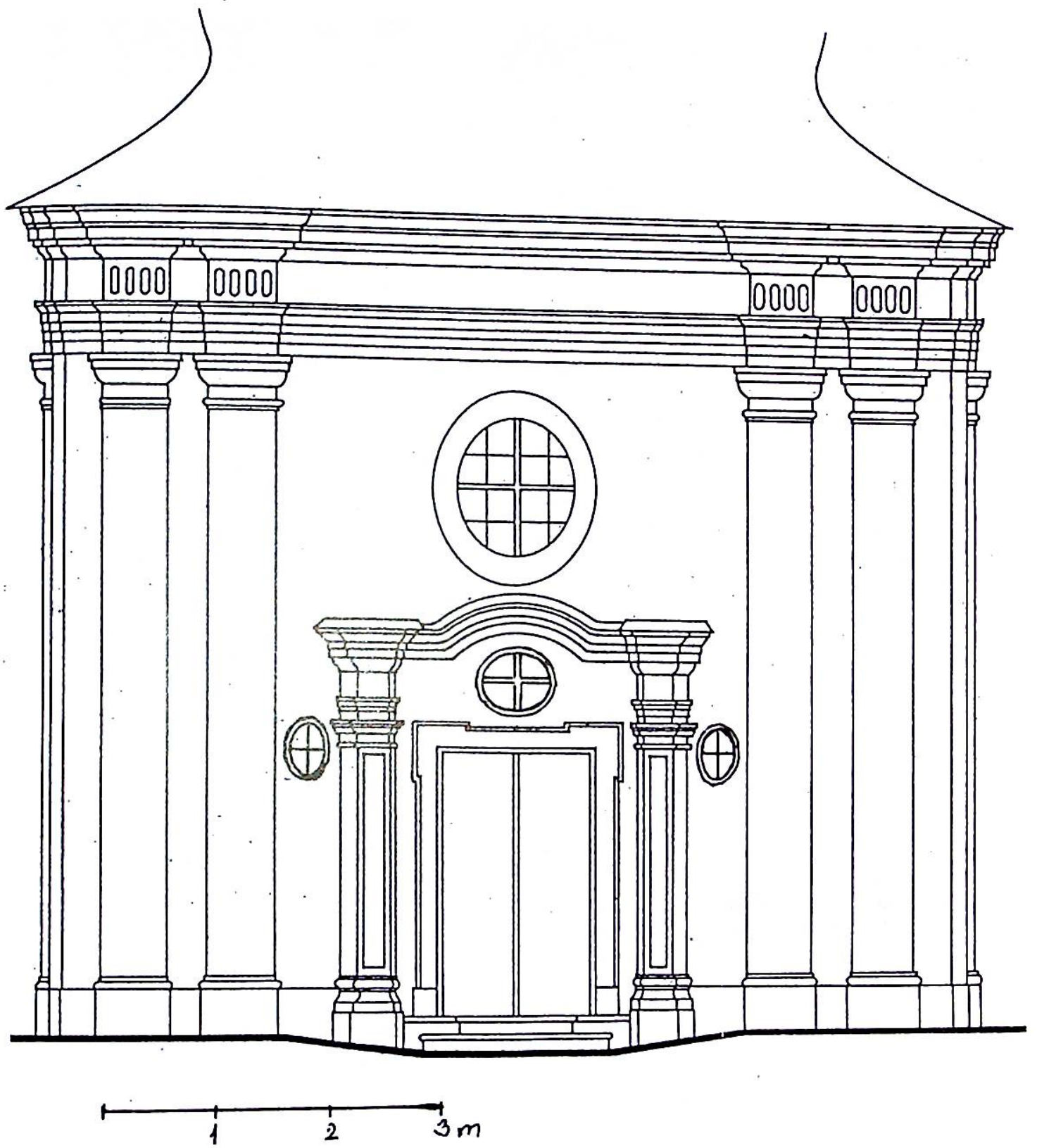
Po odstranění omítek bylo zjištěno vážné narušení cihelného zdiva. Stav dokumentují přiložené fotografie. Vzhledem k tomu, že hrozilo zřícení některých částí kolem pilastrů, bylo přikročeno k okamžitému dozvěnění na cementovou maltu a následné omítnutí. Tím se stalo, že náhodně objevená tři malá okna v průčelí byla opětovně zazděna, jak to zřejmě provedli již zedníci při opravě v roce 1826.

Původní vzhled celého průčelí kaple dokumentuje kresba. Boční okénka prosvětlovala točitá schodiště na kruchtě, okénko nad vchodem ústilo do uzavřené dutiny mezi kruchtou a klenbou nad vstupním prostorem. Tento poznatek by mohl posloužit pro případné nové určení autora projektu.

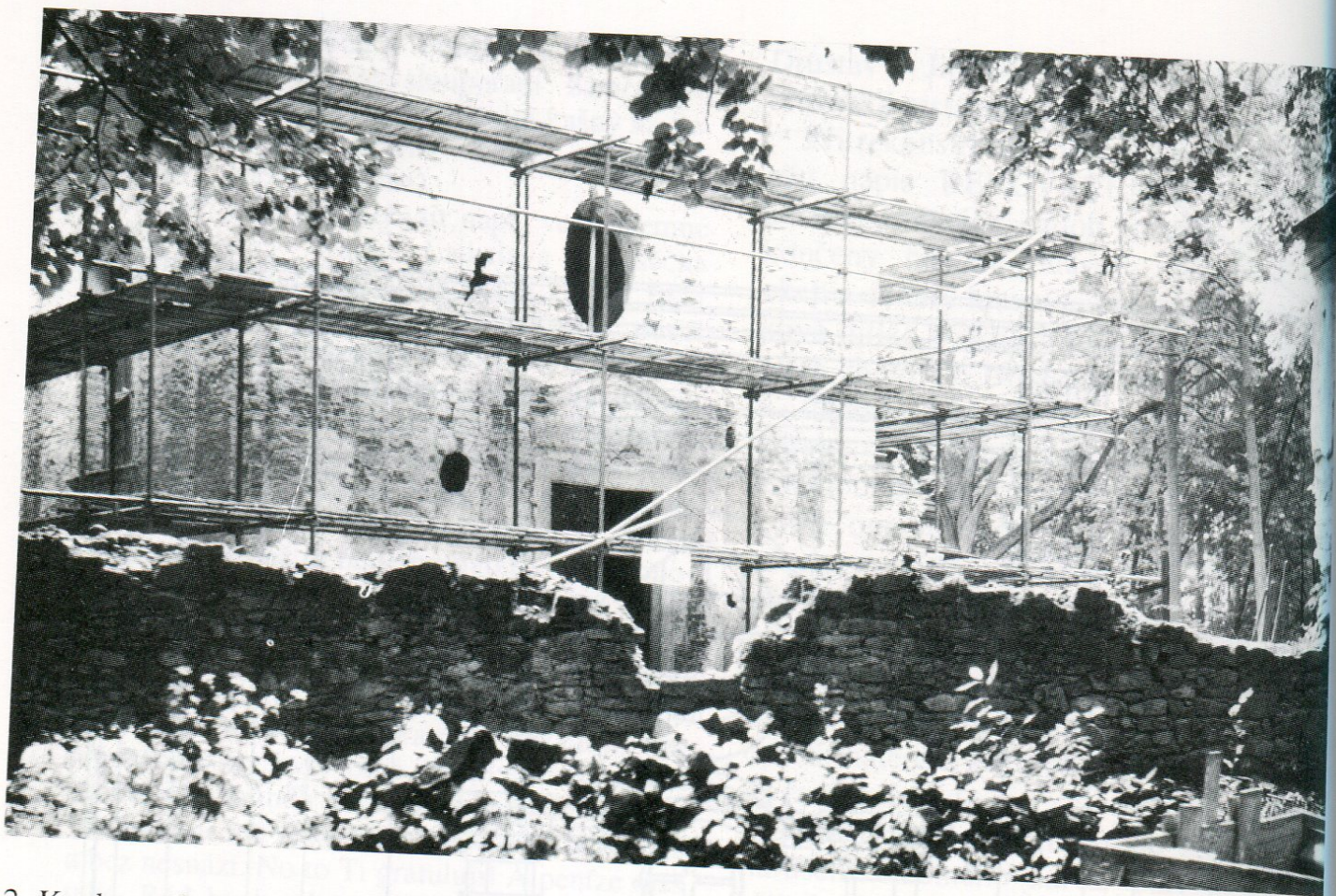
Poznámka

O kapli viz např. *Umělecké památky Čech 3. P/S*, Praha 1980, s. 70; Milan ČUMPL - Petr DVOŘÁK, *K výstavě "Z interiérů planderského zámku"*, *Starožitnosti a užité umění*, 1996, č.5, s.11 - 18.

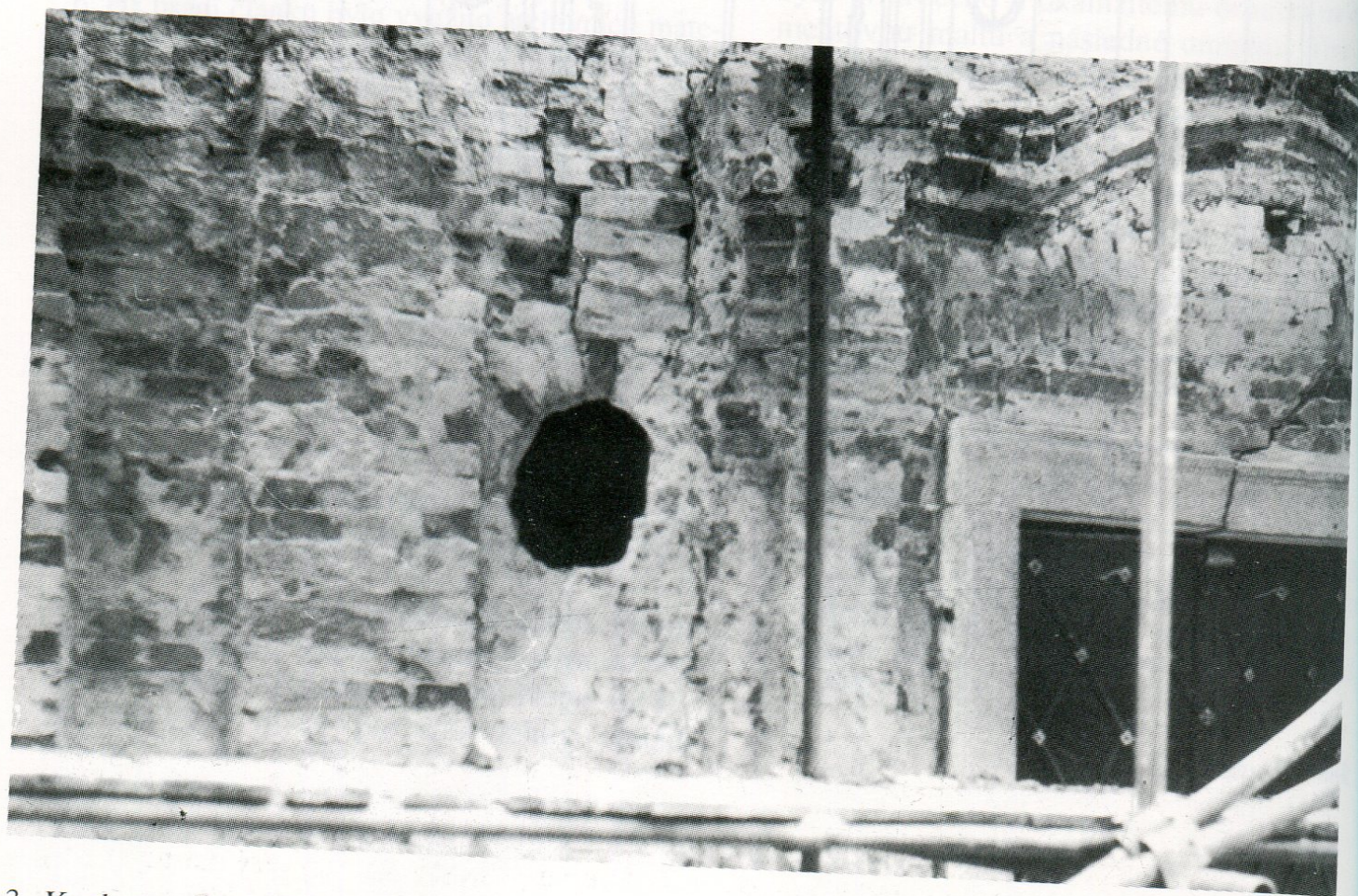
Ladislav Vilímek

1. Rekonstrukce průčelí kaple sv. Jana Nepomuckého v Plandrech u Jihlavy.

2. Kaple sv. Jana Nepomuckého v Plandrech u Jihlavy – průčelí kaple po odstranění omítek. Foto L. Vilímek

3. Kaple sv. Jana Nepomuckého v Plandrech u Jihlavy – detail zazděného okna nad vchodem (nad trhlínou) a bočního okna. Foto L. Vilímek

Zakázaná knížka z Jihlavy

Rudolf Hlava, ředitel základní školy v Semilech, významný vlastivědný pracovník, sběratel jarmarečních písní a zakladatel semilského Muzea Antala Staška a Ivana Olbrachta (13. 4. 1911 – 5. 11. 1988), mi nedlouho před svou smrtí poslal obálku s několika výstřižky a písemnostmi týkajícími se Jihlavy. Byl mezi nimi také zažloutlý, rukou psaný a hektograficky rozmnožený lístek s následujícím textem (sdělení opisují v doslovném znění včetně nezvyklého chybného skloňování místního jména Jihlava):

C.k. okresní školní rada v Semilech

Č. 242 Dne 27. ledna 1917

"Mírová čítanka" Zákaz rozšiřování

Ředitelství a správám škol!

Dle vynesení c.k. zemské školní rady ze dne 10. ledna 1917, č. 15/praes. bylo výnosem c.k. okresního hejmanství v Jihlavě ze dne 21. prosince 1916, čís. 2619, zakázáno rozšiřování knihy "Mírová čítanka pro mládež", vydané v Jihlavě. O tom z nařízení vědomost činíme.

Předseda: (podpis nečitelný)

V Jihlavě vydaná Mírová čítanka měla dva díly, zakázán byl zřejmě jen její první díl, určený "české mládeži". Čítanku, obsahující i řadu obrazových příloh, sestavily a vlastními články doplnily Jindřiška Wurmová a Pavla Moudrá. Knihy vyšly v předvečer války, v letech 1913 a 1914, v nakladatelství Ondřeje Kypra. Vytiskla je jihlavská knihtiskárna Antonína Melichara. (Po skončení války, v roce 1920, vydala P. Moudrá v Klatovech novou, opět dvojdílnou verzi Mírové čítanky.)

To, že tyto knihy pokládaly c.k. úřady v letech první světové války za nebezpečné, příliš nepřekvapuje, podiv vzbuzuje spíše délka doby, kterou úřední místa potřebovala k tomu, aby svůj zákaz vydala. Čítanka je totiž cele zasvěcena boji proti válce a obrací se i proti jiným formám zabíjení člověka člověkem,

jako jsou souboje a trest smrti. Hlavní devizou autorky je světový mír, dorozumění mezi národy a nepřímo vyslovená snaha přesvědčit mladé lidi, aby odmítali vojenskou službu. Oddíl Válka v Mírové čítance určené dospělým má jako moto citát z J. J. Rousseaua: "Válka je nejhorší ďábel, jakého kdy vyvrhl jícen pekla." Potom následuje dlouhá řada často drastických líčení válečných vraždění, krutostí a hrůz. Nejvíce článků si všímá války třicetileté, utrpení vojáků i civilního obyvatelstva za napoleonských tažení Evropou a tehdy časově málo vzdálených válek burské a balkánské. Autory článků jsou věhlasní spisovatelé, jako Tolstoj nebo Zola, ale i prostí vojáci - citují se jejich dopisy z různých bojišť. V čítance jsou i úryvky z bible a z obdobné mírové antologie francouzské, články o boji za světový mír, životopisy našich i cizích osobností, které se angažovaly v pacifistických snahách, a také řada básní (např. z pera J. Vrchlického, S. Čecha, J. Rokyty, J. Uhra aj.).

Dvakrát se ve druhém dílu setkáme se jménem T.G. Masaryka. Je tu přetištěn jeho článek o trestu smrti a úryvek z Otázky sociální. Z českých dějin a kultury nezapomněly autorky na nic, co se vyslovuje pro odsouzení "nejděsnějšího zla", jaké lidstvo poznalo - lidských jatek na bitevních polích. Je tu zmínka o mírových snahách Jiřího z Poděbrad a o Petru Chelčickém, cituje se Komenského Labyrint světa a ráj srdce i Palackého Dějiny.

Novinář a nakladatel Ondřej Kypr (1883 - 1959), který v Jihlavě v letech 1909 - 1914 redigoval Jihlavské listy a vydával významnou Kyprovu lidovou knihovnu zábavy a poučení, později přenesl své nakladatelství do Pardubic, kam se roku 1912 druhým sňatkem přiznal. Z Jihlavy odešel také proto, že město s německou většinou se pro vlastenecky, protivídeňsky a antiklerikálně orientovaného novináře stalo po vypuknutí světové války nebezpečnou půdou. K autorům jeho nakladatelství patřili mj. básník František Gellner, bojovný publicista Karel Juda, píšící pod pseudonymem Kara Ben Jehuda, a prozaik Josef František Karas.

Svému postoji k válce, který dal najevo vydáním Mírové čítanky, zůstal Kypr věren po celý život. V roce 1917 vydal jednu z prvních

českých knih o zážitcích českého vojáka na frontách světové války Na vojně v Karpatech a v Haliči. V sociálně charitativní péči o válečné invalidy a poškozence spolupracoval mj. s dr. Alicí Masarykovou. Touto činností se zabýval již od roku 1917, kdy založil Družinu českých invalidů a začal pro její členy vydávat časopis Nový život. V roce 1919 vychází Kyprova kniha Světová válka a její oběti, jejímž spoluautorem byl MUDr. Hanausek, a v roce 1923 uspořádal bývalý jihlavský nakladatel spolu se sociologem a přítelem F. X. Šaldy Emanuelem Chalupným knížku O trestu smrti, shrnující výsledek ankety o tomto tématu.

Ve dvacátých letech byl Ondřej Kypr ředitelem Zemského úřadu pro válečné poškozenec, od roku 1930 až do okupace, kdy jej nacisté této funkce zbavili, byl předsedou Českého zemského ústředí obcí, měst a okresů. Ještě v roce 1947 publikoval brožuru Poznámky k výstavbě lidově demokratické Republiky československé.

Jiří Rambousek

Styky historika Josefa Pekaře s pořadatelem oslav 500. výročí přijetí basilejských kompaktát v Jihlavě

23. ledna 1997 si čeští historikové i širší veřejnost připomenuli 60. výročí úmrtí jednoho z našich nejvýznamnějších historiků, Josefa Pekaře (1870–1937). Pro své rozsáhlé a originální dílo bývá odborníky považován vedle Františka Palackého za vůbec největšího českého historika.

S Josefem Pekařem, profesorem československých dějin na filosofické fakultě Karlovy university, navázali v samém závěru jeho života styky jihlavští organizátoři oslav 500. výročí přijetí basilejských kompaktát. V létě 1935, tedy v samotných počátcích příprav, ho oslovili dotazem, jakým způsobem připomenout a propagovat oslavy kompaktát, aby budily zájem celé veřejnosti. Josef Pekař odpověděl dopisem ze 7. září 1935. Bystře předvídá, že oslavy vzbudí nepochybně velký zájem, ale celá veřejnost se jich nebude chtít zúčastnit.

Podle jeho názoru *"kompaktát mohou vzpomínat s radostí především čeští katolíci. Mohou zajisté zdůraznit, že jimi bylo církví okázale uznáno, že Čechové stojící na půdě čtyř artikulí pražských nejsou žádní kacíři, nýbrž dobří katolíci (jak to Čechové během minulých víc než 14letých zápasů stále tvrdili, nechtějící nikdy stavěti se mimo církev obecnou nebo zakládati nějakou zvláštní sektu)"*. Ovšem byli to právě jihlavští katolíci, kteří se jako jediná skupina oslav nezúčastnili, ačkoli po jejich skončení přiznali, že k tomu nebyl žádný důvod. Podle prof. Pekaře *"kompaktát mohou vzpomínati s radostí dále všichni dnešní Čechové, pokud nejsou tak či onak protiřímsky zaujati. Neboť kompaktáta chtěla nejen dáti vytoužený mír národu hrozně zeslabenému a ochuzenému v zuřivých bojích minulých let, ale byla zároveň výrazem českého vítězství v těch dlouhých bojích, vítězstvím nemalého dosahu, třeba jen v podstatě v uznání kalicha tkvícího"*. Kompaktáta radostně uvítala většina českého národa, nespokojeni byli jen Táboři, jejichž věroučné téze byly v kompaktátech zcela ignorovány. Svůj názor na oslavy shrnul slovy: *"Kompaktáta jsou velký a okázalý akt smíru Čechů s církví (Římem) – všichni, kterým je takový smír nemilým, budou nejen proti 'oslavě' jeho, ale znehodnocovat i vzpomínání jeho."* Pro bližší poučení odkázal na literaturu, na IV. díl Tomkova Dějepisů města Prahy, I. díl Urbánkova Věku poděbradského a na III. díl svého Žižky. Doporučil organizátorům vyžádat si ještě další dobrozdání, např. od prof. Kamila Krofity a prof. Rudolfa Urbánka.¹

Na jaře 1936 sestavovala jihlavská městská rada u příležitosti oslav početný čestný výbor. Rada požádala 25. května o účast ve výboru také prof. Pekaře, odpověď však nepřicházela. Josef Pekař, pronásledován rodovou nemocí, tuberkulózou, od 20. května ve svém bytě na Smíchově již nebydlel. Přestěhoval se do Městského sanatoria v Praze – Podolí a poštu dostával nepravidelně a se zpožděním. Žádost městské rady dostal až počátkem června a odpověděl na ni dopisem z 10. června, v němž členství v čestném výboru přijímá slovy: *"Poctu, kterou jste mne laskavě obmyslili, rád přijímám, ač lituji, že se nebudu moci do Jihlavy dostaviti; budete míti v rukou jen můj výklad o významu a výkladu oslavné vzpomín-*

ky na kompakтата, jež jsem Vám na Vaše vyzvání svým časem zaslal."²

Počátkem června ještě nebylo jasné, kdo z historiků přednese slavnostní projev ve výroční den přijetí kompaktat 5. července 1936. Městská rada nejdříve požádala prof. Rudolfa Urbánka z brněnské univerzity, který se 28. května omluvil s tím, že v těch dnech bude pobývat na Slovensku. Ze zdravotních důvodů se 2. června omluvil Jaroslav Prokeš, mimořádný prof. českých dějin na Karlově univerzitě a ředitel Archivu ministerstva vnitra. Městská rada se pokusila získat také Josefa Pekaře a napsala mu dopis s datem 6. června, v němž se praví: "Dovolujeme si Vás, pane profesore, zdvořile požádati, abyste laskavě převzal tento slavnostní projev. Záleží nám velmi na tom, abychom získali pro věc tak významnou prvního našeho historika, a jsme přesvědčeni, že naší žádosti vyhovíte a do Jihlavy přijedete. Potřebujeme Vašeho rozhodnutí co nejdříve, poněvadž musíme jméno slavnostního řečníka uvést na plakátech a ve zvláštní informační brožuru, které jsou již v tisku." Žádají ho také o vyjádření ke členství v čestném výboru a sdělují mu, že ho zamýšleli vyhledat 28. května v Praze: "Ve středu minulého týdne chtěli jsme Vás osobně vyhledati v Praze, bylo nám však řečeno, že jste prý v sanatoriu. Je-li to pravda, těšíme se nadějí, že nepůjde o věc vážnou a že Vás v Jihlavě 5. července budeme moci přivítati." Dříve než Jihlavští dopis vypravili, získali zaručenou zprávu, že prof. Pekař nebude moci ze zdravotních důvodů zcela jistě přijet, a dopis vložený do obálky s nadepsanou adresou zůstal v Jihlavě neodeslán.³

Dříve než městská rada Pekařův dopis 10. června obdržela, spojila se s profesorem historické vlastivědy na Karlově univerzitě Josefem Vítězslavem Šimákem (1870–1941), Pekařovým přítelem z mládí, který v Jihlavě mnohokrát přednášel o české reformaci v 15.–17. století. J. V. Šimák nejdříve nabídku přednést slavnostní projev odmítl a poukázal skromně na jiné, podle něho přednější znalce husitského období, ale když ani pokus oslovit prof. Kamila Kroftu, t. č. ministra zahraničí, jihlavským pořadatelům oslav nevyšel, projev 5. července v městském divadle přednesl.⁴

Za půl roku a několik dní po oslavách již nebyl prof. Pekař mezi živými. Jihlavské listy vyzvedly jeho osobnost článkem Zemřel historik Josef Pekař, v němž byly otištěny oba jeho dopisy adresované do Jihlavy, zřejmě jedny z posledních, které napsal. V úvodu článku městský knihovník Stanislav Rambousek poznamenává: "Je důležité, abychom si přitom i pro sebe připomněli, že si musíme vážiti všech písemných a tištěných dokladů, které mohou mít význam pro historii města, a že trvale musíme oceňovati kulturní činnost, která nás uvádí v osobní i písemný styk s nejlepšími lidmi našeho národa."⁵

Josef Pekař se po čtyřech desítkách let vlády marxistické historiografie, která jeho jméno doslova nenáviděla, opět vrátil do konferenčních síní, knihoven a na knihkupecké pulty. Jeho jméno opět slyší studenti historie na vysokých školách. Dříve se ani tam o jeho díle nesmělo učit, a pokud Pekařovo jméno přece jenom někdy zaznělo, pak jako příklad nepřijatelného historika. Pekařovo dílo má přes určitý časový odstup co říci i dnešní generaci historiků a čtenářů. Dokládá to také značný počet jeho děl, vydaných znovu od roku 1990 do dnešní doby. Zvláštní skupinu mezi nimi tvoří ty knihy, v nichž se zamýšlí nad smyslem českých dějin a obsahem českého státu, knihy, po nichž saháme vždy v době převratů a zlomů v našich dějinách.⁶ Nejen jeho knihy, ale i knihy o něm vycházejí. Z nich je třeba vyzvednout především vynikající biografii, sepsanou jeho nejnadanějším žákem Zdeňkem Kalistou.⁷

Nejenom rozhledem po našich dějinách, píli, vědeckou poctivostí a zdravým úsudkem nám může být Josef Pekař dodnes vzorem. Za zmínku stojí i to, že všechna jeho díla jsou napsána z dnešního pohledu sice poněkud archaickým, přesto však dodnes krásným jazykem, který jeho odborné dílo přibližuje dílu literárnímu. K dílu Josefa Pekaře je dobré se vracet neustále!

Poznámky

- 1 Dopis se pravděpodobně nedochoval v originále. Jeho úplné znění viz Stanislav RAMBOUSEK, *Zemřel historik Josef Pekař*, Jihlavské listy (JL), 30. 1. 1937, č. 5, s. 1.

- 2 Dopis uložen ve Státním okresním archivu (SOkA) Jihlava, Městská správa (MS) Jihlava od r.1849, Presidiální registratura, Katalog, inv. č. 1809, kart. 16; přetištěn v JL, srov. pozn. 1.
- 3 SOkA Jihlava, MS Jihlava, Pamětihodnosti, Oslavy kompaktát 1936, fasc. Odeslaná korespondence. Adresa je přeškrtnuta a přepsána nápisem "neexpedovat".
- 4 Celý jeho projev otiskly na pokračování JL 1936, č. 30–34. O působení J. V. Šimáka v Jihlavě srov. článek Vlastimil SVĚRÁK, *Několik konferencí s jihlavskou účastí v tomto svazku VSV*.
- 5 Srov. pozn. 1.
- 6 *O smyslu českých dějin*, Praha 1990, 418 s.; *Postavy a problémy českých dějin*, Praha 1990, 328 s.; *Na cestě k samostatnosti (Výběr z článků a přednášek 1916–1935)*, ed. Josef Hanzal, Praha 1993, 152 s.; Martin KUČERA, *Pekař proti Masarykovi (Historik a politika)*, Praha 1995, 92 s.; *Spor o smysl českých dějin 1895–1938*, Praha 1995, 872 s. (uspořádal Miloš Havelka, který do publikace zahrnul 6 Pekařových statí).
- 7 Zdeněk KALISTA, *Josef Pekař*, Praha 1994, 556 s.

Vlastimil Svěrák

Hynek Bureš, dirigent Posádkové hudby 31. pěšího pluku "Arco" v Jihlavě

Hynek Bureš se narodil 23. září 1890 ve Spytihněvi u Uherského Hradiště. Po nedokončených gymnaziálních studiích se stal v letech 1904 – 1906 žákem Vojenské hudební školy v Praze. Jako její absolvent byl přidělen k vojenskému pluku v Terstu, kde až do vypuknutí světové války hrál na křídlovku ve stodvacetičlenném hudebním tělese. Během války byl zařazen u 97. pěšího regimentu. Po jejím skončení sloužil do roku 1929 v Brně u kapelníka 43. pěšího pluku Františka Zity. Odtud pak přešel do Jihlavy jako dirigent Posádkové hudby 31. pěšího pluku "Arco". Za okupace byl nejdříve přeřazen k hudbě 11. praporu vládního vojska v Kostelci nad Orlicí a později ke 12. praporu vládního vojska do Bučovic, se kterým byl též odvelen do Itálie.

Po osvobození opět nastoupil jako dirigent do Jihlavy a po třech letech přesluhování odešel do penze do Stonařova. V letech 1952 – 1955 se zapojil do kulturního života v Brtnici, kde řídil orchestr Osvětové besedy.¹ Když jeho hudební činnost skončila, našel si zaměstnání jako úředník Jednoty v Třešti. Zemřel 19. června 1970 v Jihlavě.

Hynek Bureš svou profesi vykonával nejen v rámci služby, kdy řídil hudební těleso při přehlídkách vojenských jednotek, ale dirigoval je při hře k poslechu širokému jihlavskému publiku během pravidelných celoročních nedělních vystoupení na náměstí před radnicí. V letní sezóně bylo možno každý čtvrtek ocenit přednesové kvality orchestru v příjemném prostředí jihlavského Heulosu. Vojenská hudba hrála i při slavnostních akademiích konaných ke státnímu svátku 28. října v Dělnickém domě. Návštěvníci hotelu Beseda si ji mohli také poslechnout v zahradním hudebním pavilónu. Vystupovala i jinde, například během lázeňské sezóny v roce 1938 v Lázních Poděbrady.

V pozůstalosti Hynka Bureše² se zachovaly v rukopisech notové party a orchestrální partitury děl a jejich úpravy domácích autorů A. Dvořáka (Předehra k III. jednání opery Čert a Káča, Slavnostní pochod, Humoreska, Op. 54, Valčík č. 4 a č. 7, Fantazie z opery Jakobín, Fantazie z opery Rusalka), O. Nedbala (Z pohádky do pohádky, Vlase noble), B. Smetany (Fantazie z opery Braniboři v Čechách), K. Kovařovice (Psohlavci), Z. Fibicha (Poem), J. Pešty (Koncertní předehra "Jugoslavia") a J. Zajce (Fantazie z opery Nikola Subić Zrinski). Z cizích skladatelů jsou zastoupeni R. Wagner (Ouvertura k opeře Rienzi, Lohengrin, hudební dramata Zlato Rýna, Valkýra, Fantazie z opery Tannhäuser), G. Verdi (Fantazie z opery Trubadur, Fantazie z opery Aida, část Preludio, Andantino, Maestoso), W. A. Mozart (Cavatina), G. Rossini (Předehra k opeře Lazebník sevillský), R. Leoncavallo (Fantazie z opery Komedianti), G. Donizetti (Fantazie z opery Lucia di Lammermoor), G. Puccini (Fantazie z opery Bohéma, F. Liszt (II. uherská rapsodie) a Wallace (Předehra k opeře Maritana).

Dále se v notovém materiálu nacházejí úpravy lidových písní Teče voda teče a Dobru

noc má milá, hrály se i populární kompozice Julia Fučíka. Hynek Bureš byl též autorem vlastních pochodů.

2 Notový materiál obsahující hudební repertoár Hynka Bureše je uložen v Muzeu Vysočiny v Jihlavě pod signaturami Ji-20/E/578/1-25 – Ji-20/E/621/1-48.

Poznámky

1 Jan TROJAN, *O hudbě v Brtnici*. In: Jan JANÁK a kol., *Dějiny Brtnice a připojených obcí*, Brno 1988, s. 403 a 411 (poznámka č. 28).

Lubomír Peltan

Posádková hudba 31. pěšího pluku "Arco" v Jihlavě. Uprostřed první řady sedících dirigent Hynek Bureš.